

УДК 37.035

Ю. Ю. Польшина

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

© Польшина Ю. Ю., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-0030-1984>

Стаття присвячена розгляду актуальної проблеми формування активної соціальної позиції особистості. Аналізуються різні підходи щодо зазначеної проблеми та обґрунтовуються умови формування соціальної активності, соціальних цінностей особистості. Робиться наголос на важливості активної соціальної позиції у сучасному світі.

Ключові слова: соціальна активність, цінності, ціннісні орієнтації.

Польшина Ю. Ю. Формирование активной социальной позиции личности как социально-педагогическая проблема.

Статья посвящена рассмотрению актуальной проблемы формирования активной социальной позиции личности. Анализируются различные подходы к указанной проблеме и обосновываются условия формирования социальной активности, социальных ценностей личности. Делается упор на важности активной социальной позиции в современном мире.

Ключевые слова: социальная активность, ценности, ценностные ориентации.

Polshina Y. Y. Formation of an active social position of the person as a social and pedagogical problem.

The article is devoted to actual problems of formation of active social position of the individual. Different approaches to this problem and describes the conditions for the formation of social activity, and social values of the individual. Focuses on the importance of active social position in the modern world.

Based on the theoretical analysis of scientific literature in an article justifying basic provisions for social and educational nature active social position of the individual and its relevance as a scientific problem areas and state research of existing theory and practice of modern approaches to its purposeful formation under conditions of higher education.

Formation and development of an active social position as the whole person - a complex and lengthy process, the success of which depends on the implementation of certain social factors and conditions that directly or indirectly affecting it. Generally accepted theory and practice is the provision that the development of the individual, in all its complexity and diversity of forms and contradictions, is the result of numerous factors, objective and subjective, natural and social, internal and

external, independent and dependent will and consciousness acting spontaneously or following certain goals.

Key words: *social activity, values, value orientations.*

Постановка проблеми. Соціальні перетворення, які відбуваються на сучасному історичному етапі розвитку українського суспільства, а також економічні, політичні й соціальні складності й протиріччя, що характерні для перехідного періоду, актуалізують необхідність комплексного дослідження проблем, пов'язаних з визначенням оптимальних умов і чинників, що забезпечують динамічність зростання соціально значущих проявів активності підростаючого покоління. Проблема суспільно значущої активності набуває особливої актуальності в ситуаціях, коли в масштабах держави здійснюється докорінна перебудова соціальних взаємовідносин її громадян. Саме в цей час до активної суспільно-політичної і громадської діяльності залучаються широкі верстви населення і соціальні групи, внаслідок чого ця активність стає реальністю повсякденної життєдіяльності суспільства. Природно, що успішність здійснення економічних, політичних і соціальних перетворень безпосередньо залежить від того, наскільки кожний громадянин своєчасно і свідомо зуміє оцінити їх перевагу, визначити своє місце у спільному творчому процесі, спрямованому на досягнення поставлених цілей, активно включитися в нього.

Аналіз досліджень і публікацій. У контексті означеної проблематики особливої уваги набувають питання, які є відправними в обґрунтуванні інтегрованої характеристики особистості сучасної молодшої людини, визначаючи не тільки найбільш значущі якості, а й рушійні мотиви її соціально спрямованої життєдіяльності. У теоретико-експериментальних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних соціологів, психологів, соціальних педагогів такою інтегральною характеристикою особистості визнана її соціальна активність, хоча у розкритті цього поняття виявляються неоднозначні підходи. Так, у працях Р. Ануфрієвої, О. Головахи, О. Донченко, О. Злобіної, М. Кирилової, Л. Сохань та ін. проблема активної соціальної позиції особистості вивчається в контексті розробки теоретичних і методологічних проблем розвитку стилів її життєдіяльності, яка у широкому розумінні розглядається авторами як специфічний вид соціальної творчості в різних галузях людської діяльності, що має велику перспективу, особливо у плані становлення образу життя.

В обґрунтуванні означеної проблеми дослідники посилаються на те, що кожна людина, знаходячись у постійному контакті з оточуючим середовищем, не просто пристосовується до його обставин, а й активно впливає на них, перетворює їх відповідно до своїх цілей. Як наслідок, у неї виникає необхідність здійснювати акт свідомого вибору життєвої позиції, діяти відповідно до цього вибору, усвідомлювати відповідальність за вибір тих або інших поглядів, прийняття певних рішень, здійснення їх на практиці й отриманні результати і наслідки. Отже, активна соціальна позиція може бути визначена як стійка, внутрішньо усвідомлювана система поглядів людини на життя, на свою діяльність, а також система ставлення її до суспільства, до інших людей, до самої себе, яке зумовлене домінуючими соціальними цінностями. За свідченням авторів, ця комплексна характеристика багатоаспектної діяльності людини визначає спрямованість її свідомості й поведінки, а також установку, що визначає її діяльність, ставлення до справи, вибір цілей і засобів їх досягнення.

Мета статті – визначити основні положення щодо соціально-педагогічної сутності активної соціальної позиції особистості та її актуальності як наукової проблеми, напрямів і стану дослідження, існуючих в сучасній теорії і практиці підходів до її цілеспрямованого формування в умовах вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вітчизняні науковці (В. Андрущенко, В. Волович, Г. Головченко, М. Горлач, М. Дяченко, В. Кремень, І. Прокопенко), визначаючи активну соціальну позицію як багатоаспектну функціонально-динамічну якість, що інтегрує і регулює структуру особистості та забезпечує певний рівень її включеності до життєдіяльності як суб'єкта свого життєвого шляху і способу життя, зосереджують увагу на тому, що ця якість найбільш повно виявляється й оцінюється у зв'язках людини із суспільством. З огляду на це суспільно значуща активність у найбільшій мірі характеризує соціальну сутність особистості, виражає спрямованість й інтенсивність її відносин із суспільством. Як вважають автори, зміст, спрямованість й інтенсивність активності особистості зумовлені, насамперед, особливостями певного етапу розвитку суспільства. На їх думку, розвиток соціальної активності відбувається за такими основними напрямками: залучення максимальної кількості людей до активної участі у розбудові нового суспільства, підвищення ступеня активності

кожного громадянина; поширення сфери прояву суспільно значущої активності (не тільки у сфері економіки, політики, виробництва, а й у сфері науки, освіти, культури, побуту тощо); підвищення якості самої активності (зростання прояву суспільно значущої ініціативи, творче ставлення до справи тощо). З огляду на це, структуру соціальної особистості, за визначенням науковців, може бути подано як єдність і взаємозв'язок трьох її компонентів: включеність особистості в соціальне середовище (соціальний статус, соціальні ролі); спрямованість особистості (система цінностей, ціннісних орієнтацій, мотивів); життєвий контроль (система життєвих планів, цілей, сфер діяльності особистості) [5].

У соціально-психологічній літературі (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Л. Божович, Л. Виготський, О. Леонтєв, С. Рубінштейн) соціальна активність особистості розглядається, в одних випадках, як складне, інтегральне, цілісне утворення, в інших – у вигляді окремих аспектів означеної проблеми, пов'язаних із ставленням людини до оточуючого середовища, соціальною спрямованістю її діяльності й поведінки тощо.

У соціальній педагогіці вирішення проблеми активної соціальної позиції особистості пов'язується з близькими за змістом поняттями: “соціальні цінності”, “ціннісні орієнтації”. Соціальними цінностями вважаються переконання, які поділяються суспільством або соціальною групою щодо цілей, що необхідно досягти, а також тих основних шляхів і засобів, які ведуть до цих цілей. Соціальні цінності є найважливішим компонентом системи соціальної регуляції поведінки людини, соціальної групи, суспільства в цілому, який забезпечує мотивацію їх життя і діяльності. Ціннісні орієнтації дають можливість особистості, соціальній групі систематизувати об'єкти соціальної дійсності й мотиви поведінки за їх значущістю, а також виконують функції стимулів у досягненні поставлених цілей і регуляторів соціальної поведінки. Ціннісні орієнтації в контексті життєвої позиції особистості – це усвідомлення абсолютної цінності культурного, духовного і суспільного життя людини. Відповідь на питання: заради чого? – передбачає визначення ціннісного ставлення, яке покладено в основу дії, вчинку, діяльності, життя в цілому. Так, гуманістично зорієнтована індивідуальність, яка володіє високим ступенем розвитку духовності, інтелекту, моральних і естетичних почуттів завжди буде сприяти поширенню можливостей виходу з будь-яких складних станів

суспільства, підвищувати рівень життєздатності означеної соціальної системи, її стійкість і темпи розвитку.

На думку І. Беґа, соціально ціннісна система, укорінюючись у структурі самосвідомості особистості, виступає як необхідна установка – морально значуща і відповідально активна. Саме вона і є єдиною соціокультурною основою перетворення внутрішніх можливостей особистості в реальність здійснюваних нею вчинків і духовно-моральної поведінки в цілому [1].

Наведені характеристики існуючих у сучасній літературі підходів дослідників до визначення суттєвих ознак позиції особистості свідчать про те, що в них не існує принципових розбіжностей. Разом вони збагачують уявлення як про стійку усвідомлювану систему поглядів, уявлень, цінностей, ціннісних орієнтацій, установок, визначаючих вибіркове ставлення людини до предметів і явищ соціального середовища, активізуючи її суспільно значущу діяльність і поведінку. Важливою якісною ознакою активної соціальної позиції особистості є те, що вона неодмінно поступово збагачується у процесі опанування дійсності й активної участі в суспільній діяльності. Разом з тим принципові її характеристики – ціннісні орієнтації, переконання, цільові установки, потреби у творчій діяльності, спрямованість соціальної поведінки зберігають свою стабільність.

Становлення, формування і розвиток активної соціальної позиції, як і особистості в цілому, – складний і тривалий процес, успішність здійснення якого залежить від певних соціальних чинників і умов, безпосередньо або опосередковано впливаючих на нього. Загально визнаним в теорії і практиці є положення про те, що розвиток особистості, в усій його складності й різноманітності форм і протиріч, є результатом впливу численних чинників: об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, зовнішніх і внутрішніх, незалежних і залежних від волі і свідомості людей, діючих стихійно чи згідно з певними цілями. Зазначається, що людина – не пасивна істота, яка фотографічно відображає зовнішні впливи, а є суб'єктом власного формування і розвитку.

Висновки. Феномен активної соціальної позиції особистості як багатокомпонентна, комплексна науково-практична проблема є предметом безпосереднього дослідження соціології, соціальної психології і соціальної педагогіки, охоплюючи вивчення відповідних її аспектів – сутність і соціальну значущість на сучасному етапі розвитку суспільства, соціально-психологічні

закономірності її становлення і розвитку, соціально-педагогічні умови й чинники, сприяючі безпосередньому впливу на її формування.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження.

На сьогодні залишаються актуальними питання, пов'язані з визначенням соціально-педагогічних умов, що забезпечують взаємозв'язок впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників на формування активної соціальної позиції особистості та її затвердження в різних сферах суспільної діяльності. У соціально-освітньому середовищі створюються умови для формування соціально активної особистості молодій людині, яка усвідомлює власну значущість для інших людей, відповідає за результати і наслідки власної діяльності і поведінки; спрямована на реалізацію "САМО ..." – самоосвіту, самоаналіз, самооцінку, самовизначення, самовиховання, самоствердження; володіє важливими індивідуальними характеристиками: унікальністю, неповторністю, що є основою для плідних міжособистісних відносин і стимулювання взаємодії, співробітництва, спілкування. Такий підхід, на наш погляд, може бути покладено в основу вивчення особливостей формування соціальної активності особистості молодій людині залежно від її вікових особливостей і соціального статусу, який вона посідає на певному етапі життєдіяльності й психічного та соціального розвитку.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. – Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / Бех І. Д. – К: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / авт. колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. – Тернопіль: Навчальна книга, 2004. – 384 с.
3. Общая педагогика : учебн. пособие / под ред. В. А. Сластенина: в 2 ч. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – Ч. 2. – 256 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: у 2-х кн. – Кн. 1 : Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 576 с.
5. Соціологія: підручник / за ред. В. П. Андрущенко, М. І. Горлача. – Харків-Київ, 1998. – 624 с.